

Ett kollektivavtal, det s.k. partihandelsavtalet, ger arbetstagare rätt till måltidsersättning när arbetstagaren på grund av resa utanför sin ordinarie tjänstgöringsort inte kan äta sin huvudmåltid på vanlig plats och tid. Fråga om säljande distributörer som från en lagerterminal kör ut och säljer bröd till butiker har rätt till måltidsersättningen.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2013-06-26
StockholmDom nr 56/13
Mål nr A 59/12**KÄRANDE**

Handelsanställdas förbund, Box 1146, 111 81 Stockholm
Ombud: förbundsjuristen Ellinor Gudmundsson, LO-TCO Rättsskydd AB,
Box 1155, 111 81 Stockholm

SVARANDE

1. Svensk Handel, 103 29 Stockholm
2. Brödservice Stockholm Norr AB, 556779-9944, Nettovägen 13,
175 41 Järfälla
Ombud för båda: advokaten Robert Lakatos, Kilpatrick Townsend & Stockton
Advokat KB, Box 5421, 114 84 Stockholm

SAKEN

skadestånd p.g.a. kollektivavtalsbrott m.m.

Mellan Svensk Handel och Handelsanställdas förbund (förbundet) gäller kollektivavtal avseende lagerpersonal och chaufförer inom partihandeln, det s.k. partihandelsavtalet. Brödservice Stockholm Norr AB (bolaget) är medlem i Svensk Handel och därigenom bundet av avtalet.

I partihandelsavtalet som gällde för perioden den 1 april 2012–31 mars 2013, finns bl.a. följande bestämmelse.

§ 8 Traktamenten**Mom 1 Måltidsersättning**

När arbetstagare på grund av resa utanför ordinarie tjänstgöringsort inte kan äta sin huvudmåltid för dagen på vanlig tid och plats, utges ersättning med:

88 kronor om arbetstagaren varit på resa minst fyra timmar och hela måltidsrasten infaller under denna tid.

88 kronor för kvällsmål om resan varat mer än tre timmar efter ordinarie arbetstids slut och att arbetstagaren inte beretts möjlighet att äta på tjänstgöringsorten innan resan påbörjades.

Ersättningarna är både bidrag till måltidskostnaden och ersättning för eventuellt utfört, men inte särskilt beordrat övertidsarbete, under sådan måltidsrast.

Lokal överenskommelse kan träffas om tillämpning av andra regler än de ovan angivna.

Bestämmelsens lydelse har med undantag för ersättningens storlek varit oförändrad sedan den 1 april 2007. Under perioden den 1 april 2007–31 mars 2010 uppgick ersättningen till 74 kr och under perioden den 1 april 2010–31 mars 2012 till 83 kr.

F.O. och M.T. är medlemmar i förbundet och anställda hos bolaget som säljande distributörer. Deras huvudsakliga arbetsuppgift är att sälja och köra ut bröd till bolagets kunder i Stockholms län. Bolaget har inte betalat ersättning enligt bestämmelsen till vare sig F.O. eller M.T.

Twist har uppstått mellan parterna om bestämmelsen i partihandelsavtalet berättigar F.O. och M.T. till måltidsersättning.

Parterna har tvisteförhandlat utan att kunna enas.

Förbundet har väckt talan mot arbetsgivarparterna och yrkat att Arbetsdomstolen ska förplikta bolaget att till

1. F.O. betala måltidsersättning med

- a) 1 206 kr för tiden från och med den 9 juni 2008 till och med den 30 juni 2008,
- b) 1 667 kr per månad för tiden från och med den 1 juli 2008 till och med den 31 mars 2009,
- c) 2 735 kr för tiden från och med den 1 april 2009 till och med den 17 maj 2009,
- d) 119 kr för tiden från och med den 28 mars 2011 till och med den 31 mars 2011,
- e) 1 054 kr för tiden från och med den 1 april 2011 till och med den 4 maj 2011,
- f) 1 653 kr för tiden från och med den 5 maj 2011 till och med den 31 maj 2011,
- g) 1 862 kr per månad för tiden från och med den 1 juni 2011 till och med den 31 mars 2012,
- h) 1 905 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2012 till och med den 31 december 2012, och
- i) 1 816 kr för tiden från och med den 1 januari 2013 till och med den 29 januari 2013,

2. M.T. betala måltidsersättning med

- a) 1 206 kr för tiden från och med den 9 juni till och med den 30 juni 2008,
- b) 1 667 kr per månad för tiden från och med den 1 juli 2008 till och med den 31 mars 2009,
- c) 1 754 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2009 till och med den 31 mars 2010,
- d) 1 797 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2010 till och med den 31 mars 2011,
- e) 1 862 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2011 till och med den 31 mars 2012,

f) 1 905 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2012 till och med den 31 december 2012, och

g) 1 816 kr för tiden från och med den 1 januari 2013 till och med den 29 januari 2013,

3. var och en av F.O. och M.T. betala allmänt skadestånd med 50 000 kr, samt

4. förbundet betala allmänt skadestånd med 200 000 kr.

Ränta enligt 6 § räntelagen har yrkats på varje månadsbelopp under punkterna 1 och 2 från den 25 efterföljande månad och på beloppen under punkterna 3 och 4 från dagen för delgivning av stämning (den 27 mars 2012), allt tills betalning sker.

Arbetsgivarparterna har bestritt yrkandena. Inget allmänt skadestånd har vitsordats som skäligt i och för sig. Beräkningen av måltidsersättningen och räntan har vitsordats i och för sig. För det fall Arbetsdomstolen skulle finna att arbetsgivarparterna brutit mot partihandelsavtalet, har arbetsgivarparterna yrkat att de allmänna skadestånden ska jämkas till noll eller till de belopp som domstolen finner skäligt.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

Till utveckling av sin talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Förbundet

Sammanfattning av tvisten och grunden för käromålet

F.O. och M.T. är båda anställda hos bolaget som säljande distributörer, dvs. chaufförer. Deras huvudsakliga arbetsuppgift är att köra ut bröd till bolagets kunder. Arbetet innebär att de varje arbetsdag är på resa minst fyra timmar och därmed förhindrade att inta sin huvudmåltid i bolagets lokaler. De har därför rätt till måltidsersättning enligt § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet. Bolaget har emellertid inte betalat någon ersättning och ska därför förpliktas att betala den yrkade måltidsersättningen till de båda arbetstagarna. Genom att inte betala ersättningen har bolaget gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott och är därför också skyldigt att betala allmänt skadestånd till förbundet och arbetstagarna. Något skäl för jämkning av de yrkade allmänna skadestånden finns inte.

Allmänt om § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet

Bestämmelsen om måltidsersättning har funnits i partihandelsavtalet under lång tid. I 1955 års avtal fanns bestämmelsen som en protokollsanteckning. Bestämmelsen har i princip inte förändrats förutom att ersättningen har blivit högre. Bestämmelsen omfattar såväl lagerpersonal som chaufförer men är, och har varit, avsedd för just chaufförerna. Ingen annan lagerpersonal är normalt förhindrad att inta sin huvudmåltid på det sätt som anges i bestämmelsen. Måltidsersättningen enligt bestämmelsen är en compensation dels för merkostnad, dels

för att matrasten kan förskjutas, dvs. för det övertidsarbete som uppstår på grund av detta. Någon annan övertidsersättning betalas alltså inte i det fallet.

Företagsavtalet

Hos bolaget gäller ett företagsavtal som ersätter och kompletterar vissa bestämmelser i partihandelsavtalet. Bestämmelsen i § 8, om måltidsersättning, är inte en av de bestämmelser som ersätts eller kompletteras. Av företagsavtalet framgår att chaufförerna avlönas med provisionsbaserad lön inkluderande garantilön. Det framgår också att arbetstiden uppgår till 40 timmar per helgfri vecka under en begränsningsperiod om 12 veckor. Vidare framgår att chaufförerna har okontrollerbar arbetstid och/eller frihet i arbetstidens förläggning. Med okontrollerbar arbetstid och frihet i arbetstidens förläggning menas att det saknas praktiska möjligheter att registrera arbetstiden på ett ändamålsenligt sätt, t.ex. därför att medarbetaren i betydande utsträckning arbetar utanför arbetsgivarens ordinarie lokaler eller annars på olika platser. Enligt en bestämmelse i företagsavtalet kan arbetsgivaren och säljande distributör komma överens om annan kompensation för övertidsarbete än vad som anges i partihandelsavtalet. Någon sådan överenskommelse har inte träffats mellan bolaget och F.O. eller M.T.

Chaufförernas arbetsuppgifter och arbetstid

Trots att chaufförerna har okontrollerbar arbetstid och/eller frihet i arbetstidens förläggning har de i själva verket små möjligheter att själva styra över arbetstiden. Arbetsgivaren fördelar kunder och distrikt mellan chaufförerna och styr på så sätt tiderna. Chaufförerna ska fylla på sina bilar vid lagerterminalen i Veddesta mellan kl. 05.00 och 08.00 och har därefter en särskild rutt att följa för leverans av bröd till ett visst antal butiker. Lastningen av bilen tar omkring 45–60 minuter. Därefter beger de sig av till den första butiken. Beroende på trafikläget tar resan till första kund 15–20 minuter. De går in i butiken för att bedöma hur mycket bröd som ska fyllas på och vad som ska tas i retur. Därefter återvänder de till bilen, plockar ihop det bröd som behövs och skriver ut en kundorder över detta som lämnas till en företrädare för butiken för godkännande. De packar därefter upp brödet i hyllorna och tar hand om kartonger och returer innan de lämnar butiken för att bege sig iväg till nästa kund. Från det att de registrerat sista kundordern för dagen till dess att de är tillbaka vid terminalen i Veddesta tar det, beroende på trafikläget, åtminstone omkring en timme. Chaufförerna kan komma överens med butiksledningarna om vilka dagar och när på dagen de ska besöka butikerna. F.O. har totalt 12 butiker att besöka och M.T. 13. På måndagarna besöker de samtliga "sina" respektive butiker och därefter vissa av butikerna olika dagar. De har små möjligheter att påverka arbetstiden, eftersom den bestäms av distriktets omfattning och butikernas läge. Distriktets omfattning bestäms av bolaget.

Rekvisiten i § 8 Mom 1 partihandelsavtalet

Chaufförerna är på "resa" i avtalets mening oavsett vilken typ av distributionsrutt chaufförerna har.

”Ordinarie tjänstgöringsort” enligt avtalet är den ort där företagets lokal är belägen och den plats distributionen utgår ifrån. I det här fallet är det alltså lagerterminalen i Veddesta. F.O:s och M.T:s arbete innebär att de varje dag distribuerar bröd till butiker utanför ordinarie tjänstgöringsort, dvs. utanför Veddesta.

Med ”vanlig plats” avses i avtalet bolagets lokaler i Veddesta. Med ”vanlig tid” avses den tid när arbetsgivaren har förlagt en längre rast under vilken arbetstagen har möjlighet att inta sin huvudmåltid för dagen. Normalt fastställs ett arbetstidschema för varje arbetsplats. Ytterst är det arbetstidslagen (1982:673) och lagen (2005:395) om arbetstid vid visst vägtransportarbete (vägarbetstidslagen) som reglerar när en rast måste läggas in under arbetstiden. Av företagsavtalets bestämmelser framgår att arbetstiden normalt ska förläggas inom de tidsramar som anges i partihandelsavtalet, vilket innebär måndag till fredag kl. 07.00–18.00. Bestämmelser om lunchrastens förläggning finns inte i något av avtalen. Bestämmelserna i vägarbetstidslagen ska därför gälla för F.O. och M.T. Enligt dessa ska en chaufför inte arbeta mer än sex timmar utan lunch och lunchrasten ska då vara minst 30 minuter. Dessa bestämmelser kan inte avtalas bort. Bolaget har skyldighet att leda och fördela arbetet på ett sådant sätt att chaufförerna har möjlighet att ta en tillräckligt lång lunchrast.

Chaufförernas möjlighet att äta lunch vid lagerterminalen

Bolaget fördelar distriktet mellan chaufförerna. Distriktens geografiska omfattning i förhållande till lagerterminalen och antalet butiker innebär att F.O. och M.T. inte har möjlighet att åka till lagerterminalen för att äta lunch inom de tidsramar för arbetstid och raster som gäller enligt lag och kollektivavtal. Deras arbetstid uppgår i dag till mer än 40 timmar per vecka. Att åka till lagerterminalen och äta lunch skulle innebära en förlängning av arbetstiden med minst 45 minuter per dag. Bolaget har en skyldighet att antingen se till att chaufförerna kan åka till lagerterminalen för att äta lunch eller betala måltidsersättning enligt partihandelsavtalet. Denna skyldighet har inte avtalats bort genom företagsavtalet.

Arbetsgivarparterna

Bolagets verksamhet och arbetstagarnas uppgifter

Bolaget ingår i koncernen Polfärskt och ansvarar för distribution av bröd inom norra Stockholmsregionen. Bolaget har en lagerterminal i Veddesta. F.O. och M.T. är som förbundet anförda som säljande distributörer hos bolaget. Varje säljande distributör har tilldelats ett försäljningsdistrikt inom verksamhetsområdet som han eller hon ansvarar för. Var och en förfogar över en lastbil som bolaget tillhandahåller. Lastbilen är arbetstagarens arbetsplats och han eller hon ansvarar för skötseln av lastbilen. De säljande distributörerna tillbringar merparten av sin arbetstid i bilen och i butikerna inom försäljningsdistriktet. De omfattas av vägarbetstidslagen vilket innebär att de inte får arbeta mer än sex timmar utan rast. Den sammanlagda körtiden per dag uppgår till mellan 1,5 och 2,5 timmar. Övrig arbetstid spenderar arbetstagarna i butik eller vid lagerterminalen.

Företagsavtalet

Bolaget är som framgått medlem i Svensk Handel och bundet av partihandelsavtalet. Bolaget är också, liksom alla bolag inom koncernen Polfärskt, bundet av företagsavtalet, som särskilt avser säljande distributörer. Företagsavtalet har tillämpats sedan år 2005 och följer partihandelsavtalets giltighetstid. Företagsavtalet träffades mot bakgrund av att parterna ville ha en mera företagsanpassad reglering för de säljande distributörernas speciella förhållanden. Företagsavtalet kompletterar och ersätter de bestämmelser i partihandelsavtalet som gäller timlön, ackordsarbete, arbetstid och övertid. Enligt företagsavtalet avlönas säljande distributörer med provisionsbaserad lön, vari också ingår garantilön. Vidare har de säljande distributörerna enligt företagsavtalet okontrollerbar arbetstid och/eller frihet i arbetstidens förläggning och de förlägger arbetstiden själva efter eget omdöme. Arbetsgivaren och de säljande distributörerna kan också träffa överenskommelse om att kompensation för övertidsarbete i stället ska utges i form av högre lön, ytterligare semesterdagar eller ett överenskommet engångsbelopp. För F.O. och M.T. har en överenskommelse träffats. Överenskommelsen innebär att övertidsersättningen regleras genom den provisionsbaserade månadslönen.

Arbetstagarna uppfyller inte kriterierna för rätt till ersättning enligt § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet

För att en arbetstagare som arbetar inom partihandelsavtalets tillämpningsområde ska ha rätt till måltidsersättning krävs att arbetstagaren visar att samtliga villkor i bestämmelsen i § 8 Mom 1 är uppfyllda.

För det första krävs alltså att arbetstagaren ska vara på en av arbetsgivaren beordrad ”resa utanför ordinarie tjänstgöringsort”. F.O. och M.T. disponerar över sin arbetstid och har rätt att förlägga arbetstiden efter eget omdöme enligt företagsavtalet. De distribuerar produkterna till butikerna och tillbringar, som anförts ovan, merparten av sin arbetstid i lastbilen och i butikerna inom det försäljningsdistrikt som de ansvarar för. De befinner sig således inte på resa och är inte heller utanför sin ordinarie tjänstgöringsort.

För det andra krävs att arbetstagaren inte kan äta sin huvudmåltid för dagen på ”vanlig tid och plats”. Med hänsyn till F.O:s och M.T:s arbetsuppgifter och ansvarsområden samt med beaktande av deras rätt att själva disponera över sina arbetstider äter de inte sina huvudmåltider vid lagerterminalen i Veddesta. Det går inte att fastställa vad som är vanlig tid eftersom de har rätt att själva disponera över sina arbetstider och själva kan bestämma när de ska ta rast för att äta sin huvudmåltid. Det finns ingen bestämmelse i partihandelsavtalet som reglerar var de ska äta sin lunch. Det går inte heller att fastställa vad som är vanlig plats eftersom F.O. och M.T. har rätt att äta sina huvudmåltider på den plats de själva önskar.

För det tredje krävs att arbetstagaren har varit på ”resa minst fyra timmar” och att ”hela måltidsrasten infaller under denna period”. Inte heller detta kriterium uppfylls.

Vidare bestrids påståendet att F.O. och M.T. inte har praktisk möjlighet att åka till lagerterminalen för att äta lunch.

Sammanfattning av grunderna för bestridandet

Den omtvistade bestämmelsen har inte den innebörd som förbundet gjort gällande. Det finns ingen gemensam partsavsikt om den innebörden. Den påstådda innebörden strider också mot bestämmelsens ordalydelse. Grundtanken med bestämmelsen är att enbart resor som inte ingår i de normala arbetsuppgifterna ska omfattas. Så är inte fallet för de säljande distributörerna som utför sina normala arbetsuppgifter och alltså inte är på resa. Bestämmelsen innebär vidare att arbetstagarna vid varje tillfälle ska visa att alla förutsättningar för ersättning är uppfyllda. Det har inte skett i detta fall. Arbetstagarna är alltså inte berättigade till måltidsersättning och bolaget har inte gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott genom att inte betala sådan ersättning. Bolaget är därför inte heller skyldigt att betala allmänt skadestånd till förbundet eller arbetstagarna.

För det fall Arbetsdomstolen skulle komma fram till att bolaget brutit mot bestämmelsen i § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet ska de yrkade allmänna skadestånden jämkas med hänsyn till att det inte varit fråga om ett medvetet åsidosättande av bestämmelsen. Bestämmelsen har funnits under lång tid och det har inte förrän nu gjorts påståenden om felaktig tillämpning.

Domskäl

Twisten

Twisten gäller om F.O. och M.T. i sitt arbete hos bolaget som säljande distributörer har rätt till måltidsersättning i enlighet med § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet. Bestämmelsen är återgiven i inledningen av domen.

En tvistefråga är om bestämmelsen över huvud taget är tillämplig för F.O. och M.T. när de i sitt arbete som säljande distributörer utför sina vanliga sysslor. Om bestämmelsen anses tillämplig är det vidare tvistigt om de två arbetstagarna har uppfyllt de särskilda kriterier som bestämmelsen föreskriver för att få rätt till ersättning.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling.

Vid huvudförhandlingen har på förbundets begäran hållits förhör under sanningsförsäkran med F.O. och M.T., vittnesförhör med ombudsmannen H.B. samt förhör upplysningsvis med tidigare avtalsansvarige ombudsmannen S.N. och med nuvarande avtalsansvarige ombudsmannen M.S.

På arbetsgivarparternas begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med bolagets styrelseledamot, tillika vd, B.H., vittnesförhör med bolagets säljchef E.S. samt förhör upplysningsvis med T.B., enhetschef för Arbetsgivar-service hos Svensk Handel, tidigare förhandlingschefen hos Svensk Handel B.C., som var avtalsansvarig för partihandelsavtalet åren 2001–2007, samt med A.W., avtalsansvarig för partihandelsavtalet under åren 2007–2012.

Arbetsgivarparterna har åberopat viss skriftlig bevisning.

Är bestämmelsen i § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet tillämplig för F.O. och M.T. i deras vanliga sysslor som säljande distributörer?

Av utredningen har framkommit följande om de berörda arbetstagarnas arbete som säljande distributörer. Från bolagets lagerterminal i Veddesta levererar de bröd till ett visst antal butiker som ingår i deras respektive försäljningsdistrikt. De förfogar över varsin lastbil som de på morgonen lastar vid lagerterminalen med det bröd som beräknas gå åt under dagen. Sedan kör de till de butiker som ska besökas, tar upp beställningar och förser butikerna med det bröd som har beställts. I arbetsuppgifterna ingår också bl.a. att lägga upp brödet i butikerna samt att ta med brödreturer och i vissa fall emballage från butikerna tillbaka till lagerterminalen. Antalet butiker som besöks varierar från dag till dag men på måndagarna besöks regelmässigt alla butiker som ingår i distriktet. Distrikten omfattar för F.O. butiker i bl.a. Järfälla, Kallhäll, Näsby park och Danderyd samt för M.T. butiker i bl.a. Häggvik, Djursholm och Ulriksdal. Distrikten sträcker sig alltså över flera kommuner i Stockholms län.

Förbundet har gjort gällande att de säljande distributörerna befinner sig på resa utanför ordinarie tjänstgöringsort under minst fyra timmar varje dag och att de till följd av detta inte kan inta sin huvudmåltid på vanlig tid och plats. Enligt förbundets uppfattning avses med ordinarie tjänstgöringsort och vanlig plats bolagets lagerterminal i Veddesta. Vanlig tid får enligt förbundet i det här fallet förstås så att arbetstagarna, som i sitt arbete måste följa vägarbetstidslagen, ska ha möjlighet att ta sin lunchrast senast sex timmar efter arbetsdagens början.

Arbetsgivarparterna har gjort gällande att då utkörning av bröd till butikerna är arbetstagarnas sedvanliga arbetsuppgifter det därmed inte är fråga om någon resa. Enligt arbetsgivarparternas uppfattning går det inte att fastställa någon vanlig tid och plats i bestämmelsens mening, eftersom arbetstagarna själva avgör när och var de vill inta sin lunch. Eftersom de tillbringar sin arbetstid i den lastbil de disponerar eller i butikerna kan de enligt arbetsgivarparterna inte heller anses befinna sig utanför ordinarie tjänstgöringsort.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Av utredningen har framkommit att den omtvistade bestämmelsen om måltidsersättning har sitt ursprung i en protokollsanteckning från år 1955 i det då mellan parterna gällande kollektivavtalet för lager- och utkörarepersonal, dvs. det avtal som sedermera blivit partihandelsavtalet. Den utredning som finns ger inte stöd för att fastställa någon ursprunglig gemensam partsavsikt hos kollektivavtalsparterna i fråga om bestämmelsen som kan läggas till grund för ett ställningstagande i tolkningsfrågan. Av de förhör som har hållits med bl.a. de på ömse sidor avtalsansvariga för partihandelsavtalet framgår att avtalsparterna har olika uppfattning om hur den aktuella bestämmelsen ska tillämpas. Det finns alltså inte heller stöd för att komma fram till att avtalsparterna sedermera kommit att inta en gemensam uppfattning om innebörden av bestämmelsen. Vad som framkommit om praxis är inte av det slaget att det kan tillmätas någon självständig betydelse i tolkningsfrågan.

Frågan om bestämmelsen om måltidsersättning är tillämplig för F.O. och M.T. i deras vanliga arbete som säljande distributörer får alltså besvaras i första hand utifrån bestämmelsens ordalydelse.

Bestämmelsen gäller enligt ordalagen när arbetstagaren på grund av resa utanför ordinarie tjänstgöringsort inte kan inta sin huvudmåltid för dagen på vanlig tid och plats. Bestämmelsen tar alltså sin utgångspunkt i den ordinarie tjänstgöringsorten. Någon närmare definition av det begreppet finns inte i avtalet och det görs inte heller i fråga om ordinarie tjänstgöringsort någon skillnad mellan de kategorier som partihandelsavtalet gäller för, dvs. lagerpersonal och chaufförer. Enligt Arbetsdomstolens mening ligger det närmast till hands att uppfatta uttrycket ordinarie tjänstgöringsort som att det tar sikte på en viss bestämd plats där verksamheten är belägen. I det här fallet ter det sig därmed naturligtast att se Veddesta, dvs. där lagerterminalen finns, som den ordinarie tjänstgöringsorten. Det är enligt Arbetsdomstolens mening inte en rimlig tolkning av uttrycket "ordinarie tjänstgöringsort" att för chaufförernas, dvs. de säljande distributörernas, del betrakta hela det geografiska område som de kör inom eller den lastbil de disponerar som deras ordinarie tjänstgöringsort.

Ordet "resa" kan måhända föra tanken till att bestämmelsen tar sikte på något annat än de körningar som de säljande distributörerna utför i sitt dagliga arbete. Detta ord skulle alltså kunna tala för arbetsgivarparternas ståndpunkt att bestämmelsen blir tillämplig för de säljande distributörerna bara när de av någon annan särskild anledning reser i arbetet och alltså inte när de kör ut bröd. T.B. och A.W. har i sina förhör nämnt resor i samband med deltagande i mässor eller i utbildningar som sådana tillfällen när rätt till måltidsersättning skulle kunna komma ifråga. Det går dock inte att direkt av ordalagen läsa in en sådan begränsning. Dessutom användes i den ursprungliga texten från år 1955 uttrycket "färd", som förutom att vara synonymt med resa även kan översättas med t.ex. rutt. Det framgår inte av utredningen när ordet färd ersattes av ordet resa i avtalstexten men inget har framkommit som tyder på att parterna med den förändringen avsåg någon ändring i sak.

Enligt Arbetsdomstolens mening finns det anledning att i den här delen även beakta de uppgifter som S.N. har lämnat om vad han erfarit om bakgrunden till bestämmelsen om måltidsersättning. S.N. var verksam som ombudsman hos förbundet under åren 1966–2001. Han var huvudansvarig för partihandelsavtalet från år 1983 och har uppgett följande. Bestämmelsen kom till vid en tid då vissa grossister hade matsalar där det lagades mat åt arbetstagarna under vissa tider på dagen. Utkörarna, eller chaufförerna som benämningen är i dag, hos dessa grossister hade inte alltid möjlighet att mitt under arbetsdagen åka tillbaka till arbetsplatsen för att där köpa och äta sin måltid. Med hänsyn till detta förhandlade parterna fram bestämmelsen om måltidsersättning. De arbetstagare som kommit i åtnjutande av den särskilda ersättningen har alltså varit framför allt chaufförerna. För sådana resor som inte ingår i chaufförernas vanliga körningar finns regler om annan ersättning.

Arbetsdomstolen kommer mot den här bakgrunden fram till att bestämmelsen om måltidsersättning får anses ha den innebörden att den gäller för de körningar som F.O. och M.T. företar när de kör ut bröd till butiker utanför Veddesta. Med den uppfattningen att Veddesta, där alltså lagerterminalen finns, utgör tjänstgöringsorten är det även en rimlig tolkning att, som förbundet hävdar, betrakta lagerterminalen som den "vanliga plats" där det är tänkt att huvudmåltiden ska kunna intas.

Nästa fråga att ta ställning till blir då om F.O. och M.T. har utfört sina körningar, eller med bestämmelsens ordalag, varit på resa på sådant sätt och i sådan utsträckning att de är berättigade till den begärda måltidsersättningen.

Har F.O. och M.T. rätt till yrkad måltidsersättning?

För att ersättning enligt § 8 Mom 1 i partihandelsavtalet ska betalas krävs att arbetstagaren inte kan inta sin huvudmåltid på vanlig tid och plats. Det krävs också att arbetstagaren varit på resa i minst fyra timmar och att måltidsrasten infaller under den tiden. Enligt Arbetsdomstolens mening har det inte framkommit något som ger anledning att ifrågasätta att F.O. och M.T. de ifrågasvarande dagarna har varit ute på sina respektive leveranskörningar minst fyra timmar per dag. De har alltså, i den mening som Arbetsdomstolen funnit att bestämmelsen ska tolkas, varit på resa minst fyra timmar. Det finns inte heller skäl att ifrågasätta att måltidsrast infallit under den tid de varit ute på körning.

Twistefrågan här gäller snarast om det är visat att arbetet varit sådant att de båda arbetstagarna inte kunnat åka tillbaka till lagerterminalen för sin måltidsrast. Enligt förbundet har det inte varit möjligt för arbetstagarna att inom ramen för arbetstiden och med beaktande av tvingade arbetstidsregler i vägarbetstidslagen åka tillbaka till lagerterminalen och äta vid vanlig tid. Arbetsgivarparterna har motsatt uppfattning.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Av kollektivavtalet som gäller för arbetet framgår att den ordinarie arbetstiden är i genomsnitt 40 timmar per helgfri vecka och normalt förlagd till fem dagar per vecka under en begränsningsperiod om tolv veckor. Det har inte fram-

kommit att parterna överenskommit om något annat. Det är inte heller visat att arbetsgivaren kommit överens med arbetstagarna om annan kompensation för övertidsarbete än sådan betalning som följer av partihandelsavtalet. Av det s.k. företagsavtalet som gäller hos bl.a. bolaget framgår att de säljande distributörerna har s.k. okontrollerbar arbetstid och/eller frihet i arbetstidens förläggning och förlägger arbetstiden själva efter eget omdöme. Enligt avtalet menas med okontrollerbar arbetstid och frihet i arbetstidens förläggning att det saknas möjligheter att registrera arbetstiden på ett ändamålsenligt sätt, t.ex. därför att arbetstagaren arbetar utanför arbetsgivarens lokaler eller annars på olika platser.

Av utredningen framgår mycket riktigt att F.O. och M.T. tämligen självständigt lägger upp sitt arbete och bestämmer hur de ska genomföra sina säljturer. Det har inte framkommit att arbetsgivaren närmare styrt hur de ska använda sin dag och följaktligen inte heller att de fått några instruktioner om att de ska återvända till lagerterminalen i passande tid för att äta sin lunch. Av utredningen framgår dock att arbetstagarnas planering av arbetet och färdrutterna är beroende även av hur försäljningsdistrikten är bestämda och vilka överenskommelser som finns med butikerna om hur ofta och när på dagen leveranser ska ske. Såväl F.O. som M.T. har berättat att deras veckoarbetstid uppgår till drygt 40 timmar trots att de väljer att inte avbryta sin distributionsrutt för att åka till lagerterminalen för att äta lunch. De har också uppskattat att varje arbetsdag skulle förlängas med mellan 45 och 60 minuter om de skulle återvända till Veddesta för lunch.

Enligt Arbetsdomstolens mening saknas det anledning att ifrågasätta vad F.O. och M.T. har uppgett om sina arbetstider. Deras uppgifter motsägs inte heller av någon annan utredning. Det innebär alltså att de redan utan att mitt under arbetsdagen företa en färd tillbaka till Veddesta för att äta överskrider den reglerade arbetstiden. Arbetsdomstolen kommer mot bakgrund av det anförda fram till att det får anses visat att deras arbetssituation har varit sådan att de under sina körningar inte kunnat inta sin huvudmåltid på i kollektivavtalsbestämmelsens mening vanlig tid och plats. Det har visserligen inte framkommit om arbetsgivaren tillämpar någon särskild tid för måltidsrasten eller när på dagen den i så fall infaller. Enligt Arbetsdomstolens mening kan detta förhållande liksom att de berörda arbetstagarna själva, inom ramen för tvingande regler om raster i arbetet, närmare bestämmer när måltiden ska intas inte medföra att kriterierna för att få rätt till den kollektivavtalsreglerade måltidsersättningen inte anses uppfyllda.

Sammanfattningsvis kommer alltså Arbetsdomstolen fram till att F.O. och M.T. har rätt till den yrkade måltidsersättningen. Beräkningarna av de yrkade beloppen för måltidsersättningen är vitsordade.

Allmänt skadestånd

Genom att inte betala måltidsersättning till F.O. och M.T. har bolaget gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott. Det ska därför betala allmänt skadestånd till såväl förbundet som till F.O. och M.T. Det har framkommit att bolaget under lång tid tillämpat bestämmelsen om måltidsersättning i enlighet med sin

uppfattning utan att det påtalats som felaktigt av förbundet eller arbetstagarerna. Arbetsdomstolen finner med hänsyn till detta och övriga omständigheter att skäligt belopp är 25 000 kr till förbundet och 5 000 kr till var och en av F.O. och M.T.

Rättegångskostnader

Arbetsgivarparterna har förlorat målet och ska därför med hälften vardera ersätta förbundet för rättegångskostnader. Det är inte tvist om beloppet.

Domslut

1. Brödservice Stockholm Norr AB ska till F.O. betala måltidsersättning med
 - a) 1 206 kr för tiden från och med den 9 juni 2008 till och med den 30 juni 2008,
 - b) 1 667 kr per månad för tiden från och med den 1 juli 2008 till och med den 31 mars 2009,
 - c) 2 735 kr för tiden från och med den 1 april 2009 till och med den 17 maj 2009,
 - d) 119 kr för tiden från och med den 28 mars 2011 till och med den 31 mars 2011,
 - e) 1 054 kr för tiden från och med den 1 april 2011 till och med den 4 maj 2011,
 - f) 1 653 kr för tiden från och med den 5 maj 2011 till och med den 31 maj 2011,
 - g) 1 862 kr per månad för tiden från och med den 1 juni 2011 till och med den 31 mars 2012,
 - h) 1 905 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2012 till och med den 31 december 2012, och
 - i) 1 816 kr för tiden från och med den 1 januari 2013 till och med den 29 januari 2013, samt
 - j) ränta enligt 6 § räntelagen på varje månadsbelopp under a–i) från den 25 efterföljande månad.

2. Brödservice Stockholm Norr AB ska till M.T. betala måltidsersättning med
 - a) 1 206 kr för tiden från och med den 9 juni till och med den 30 juni 2008,
 - b) 1 667 kr per månad för tiden från och med den 1 juli 2008 till och med den 31 mars 2009,
 - c) 1 754 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2009 till och med den 31 mars 2010,
 - d) 1 797 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2010 till och med den 31 mars 2011,
 - e) 1 862 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2011 till och med den 31 mars 2012,
 - f) 1 905 kr per månad för tiden från och med den 1 april 2012 till och med den 31 december 2012,
 - g) 1 816 kr för tiden från och med den 1 januari 2013 till och med den 29 januari 2013, samt
 - h) ränta enligt 6 § räntelagen på varje månadsbelopp under a–g) från den 25 efterföljande månad.

3. Brödservice Stockholm Norr AB ska till var och en av F.O. och M.T. betala allmänt skadestånd med 5 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppen från den 27 mars 2012 till dess betalning sker.

4. Brödservice Stockholm Norr AB ska till Handelsanställdas förbund betala allmänt skadestånd med 25 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 27 mars 2012 till dess betalning sker.

5. Svensk Handel och Brödservice Stockholm Norr AB ska med hälften vardera ersätta Handelsanställdas förbund för rättegångskostnader med 203 472 kr, varav 188 906 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Carina Gunnarsson, Ulla Erlandsson, Berndt Molin, Bengt Huldt, Åsa Kjellberg Kahn, Maria Hansson och Sten-Ove Niklasson. Enhälligt.

Sekreterare: Malin Stensbäck